

دستگیری کنیم، نه مچ گیری

گزارش از: نصرالله دادار

دکتر محی‌الدین بهرام محمدیان در همایش ارتباط خانواده با فرزندان تأکید کرد

است و نزاع در آن جایز نیست همان‌طور که نزاع در کعبه حرام است.»
دکتر محمدیان سپس به جایگاه اعضای خانواده اشاره کرد و گفت: «مهم‌ترین جایگاه در خانواده متعلق به مادر خانواده است. در نگاه اسلامی، مادر کانون و محور خانواده است. لذا نقش مادر در خانواده برجسته است.»

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی افزود: یکی از فرهنگ‌های غلط در خانواده‌ها این است که کلکسیون و مجموعه‌ای از «نه» در آن‌ها رواج پیدا کرده است: نپوش، نخور، نبین، نرو، نکو، نکن، ولی جایگزینی برای این «نه‌ها» نداریم. در صورتی که در اسلام قبل از هر «لا» یک «افعل» است و این در شرایطی است که در خانواده‌های ما «لا تفعل»‌ها بیشتر است و این باید اصلاح شود.»
وی در پایان گفت: «نگاه اسلامی، نگاه مثبت‌گرایانه است. اعضای خانواده باید نسبت به هم نگاه مثبت داشته باشند. متأسفانه ما برخی اوقات از فرزندانمان دست‌گیری نمی‌کنیم بلکه مچ‌گیری می‌کنیم. این مچ‌گیری‌ها فایده‌ای ندارد. نگاه اسلامی حکم می‌کند که ما گاهی تجاهل کنیم. یعنی بدانیم، اما به روی خود نیاوریم.»

شایستگی زیست انسانی ندارد. به عبارتی انسان به لحاظ فطری نیازمند آرامش، انس و سکنی‌گزیدن همراه هم‌نوع است که مقدس‌ترین شکل آن خانواده است.»
وی در ادامه گفت: «نهاد خانواده با دو عنصر مودت و رحمت به مفهوم ابراز عشق و ابراز مهر بنیان نهاده شده است. در قرآن کریم تعبیر گوناگونی از خانواده مانند آسره، اهل بیت، آل‌البیت و مختصراً اهل یا آل، شده است. آسره به معنی پیوستن است. اهل یا آل هم بدان معناست که اعضای خانواده نسبت به هم آرامش و وجود نعمتی دارند.

بیت هم به این معنی است که جمع شدن اعضای خانواده موقتی نیست بلکه همیشگی است. از سوی دیگر قرآن کریم، گسترش زمین را از بیت‌الله الحرام می‌داند. بنابراین بیت به معنای خانواده، از زن و شوهر شکل می‌گیرد؛ اما بیت بودن به تنهایی کافی نیست. در واقع بیت شأن‌هایی دارد که باید رعایت شود. یکی از آن‌ها قبله بودن است. قبله یعنی جایی که به آن رو می‌کنیم. یعنی همه باید به خانه و خانواده رو کنیم. پس خانواده محل عبادت و بندگی است.

ویژگی دوم خانواده این است که باید مانند کعبه محل وحدت باشد. خانه مانند کعبه محل دوستی و آرامش و یکپارچگی

همایش علمی «ارتباط خانواده با فرزندان» با سخنان حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر محی‌الدین بهرام محمدیان معاون وزیر و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در سالن اجتماعات این سازمان آغاز به کار کرد.

دکتر محمدیان در این همایش به بیان تعریف خود از خانواده در تفکر دینی پرداخت و گفت: «در تفکر دینی، خانواده قدسی‌ترین، اساسی‌ترین و پایه‌ای‌ترین تشکل انسانی است و این تشکل مبتنی بر نیازهای فطری انسانی، نه نیازهای غریزی و اجتماعی، شکل می‌گیرد.»

وی افزود: «نیاز فطری است که انسان را از حیوان ممتاز می‌کند. نیاز فطری است که همیشگی و باقی است و بر اصالت انسانی انسان مبتنی است، در صورتی که سایر نیازها می‌تواند مرتفع و تعطیل شود.»

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی با بیان این نکته که در آفرینش، وجود هر فرد - از جمله فرد انسان - همیشه همراه با زوج است، گفت: «در قرآن کریم پس از اشاره به خلقت آدم بلافاصله زوج او را مطرح می‌کند. حتی وقتی آدم در بهشت است خطاب به او آمده است: «یا آدم اسکن انت و زوجک». یعنی بهشت الهی هم بدون زوج

طلایی ترین فرصت‌ها برای آموزش و یادگیری انسان

دکتر علیرضا عصاره ریاست پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش سخنران بعدی این همایش بود که در زمینه «خانواده و پژوهش با تأکید بر راهنمایی و مشاوره» صحبت کرد.

وی گفت: «خانواده مدرسه اول فرزندان ماست و طلایی ترین فرصت برای آموزش بچه‌هاست. به اعتقاد «بلوم»، ۵۵ درصد شخصیت کودک از تولد تا پنج سالگی، یعنی زمانی که عمدتاً در اختیار خانواده است، شکل می‌گیرد. این رقم از پنج تا هشت سالگی به ۶۵ درصد می‌رسد و از هشت تا بیست و پنج سالگی، همه ابعاد شخصیتی انسان شکل می‌گیرد که این دوران در اختیار مدرسه و دانشگاه است.» وی افزود: «همین مطلب درباره خلایق هم صدق می‌کند. یعنی کودک ۹۰ درصد از ظرفیت خلایق خود را تا پنج سالگی کسب می‌کنند. این‌ها نشان می‌دهد که دوران کودکی و نقش خانواده در تربیت بچه‌ها بسیار مؤثر است و طلایی ترین فرصت و زمان برای آموزش و یادگیری می‌باشد و اگر پدر و مادری در مدرسه اول ندانند که چه کاری برای بچه‌هایشان انجام دهند، این بچه دیگر هیچ وقت نمی‌تواند عقب‌ماندگی‌های آن دوران را جبران کند. بنابراین خانواده نقش بی‌بدیلی در زندگی بچه‌ها دارند.»

نقش خانواده و مدرسه در آموزش مهارت‌های فراشناختی و خودتنظیمی دانش آموزان

دکتر فرهاد کریمی رئیس پژوهشکده تعلیم و تربیت در این همایش به موضوع «نقش خانواده و مدرسه در آموزش مهارت‌های فراشناختی و خودتنظیمی دانش آموزان» پرداخت.

وی گفت: «فراشناخت اصطلاحی است که برخی روان‌شناسان تحولی و شناختی آن را ابداع کرده‌اند. فراشناخت هر نوع دانش یا فعالیت شناختی است که موضوع آن شناخت باشد یا شناخت را تنظیم کند. در واقع فراشناخت، هم به شناخت، هم به کنش و هم فعالیت اشاره دارد.»
دکتر کریمی با بیان این مطلب

تلاش کند، و نقش معلم در این امر بسیار مؤثر است.

مشکلات ارتباطی والدین با فرزندان

«مشکلات ارتباطی والدین با فرزندان و راه‌حل‌های آن» عنوان موضوعی بود که **خانم دکتر سمیه فریدونی** عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی عالی در این همایش به آن پرداخت. ایشان در ابتدا گفت: «آنچه در این زمینه ارائه می‌کنم حاصل یک پژوهش است که هنوز هم در حال انجام است. من تشکر می‌کنم از دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب فنی و حرفه‌ای که شرایط انجام این پژوهش را برای من فراهم کردند. پژوهش من با این سؤال از دانش‌آموزان شروع شد که خانواده مطلوب از دیدگاه دانش‌آموزان چیست؟

متأسفانه در هیچ پژوهشی صدای دانش‌آموز دیده نمی‌شود؛ در صورتی که اگر دانش‌آموز نباشد آموزش و پرورش هیچ معنایی ندارد. دانش‌آموزان الگوهایی دارند که نه جامعه، نه خانواده و نه مدرسه، به راحتی آن‌ها را نمی‌پذیرد. این پژوهش فعلاً به صورت پایلوت یا نمونه در سه استان کشور انجام شده و قرار است در نهایت در هشت استان کشور بررسی شود.»

وی با بیان اینکه یکی از مهم‌ترین مشکلات فرزندان و خانواده مشکلات ارتباطی است، خاطر نشان ساخت: «فرزندان دلیل مشکلات ارتباطی با والدین راه، باورهای کلیشه‌ای آن‌ها می‌دانند. شما هم شنیده‌اید که نوجوانان به ارتباط با هم‌سالان و دوستانشان علاقه بیشتری دارند تا ارتباط با خانواده. اما آنچه که ما از دانش‌آموزان شنیدیم متفاوت است و انتخاب اول آن‌ها برقراری ارتباط با والدین است. دانش‌آموزان می‌گویند: والدین نمی‌خواهند تغییرات جدید دنیا را بپذیرند و باورهای کلیشه‌ای آن‌ها مانع برقراری ارتباط ماست. آن‌ها نمی‌پذیرند که ما متعلق به دنیای دیگری هستیم و نمی‌توانیم مانند آن‌ها زندگی کنیم. ما نمی‌خواهیم بگوییم هرچه دانش‌آموزان می‌گویند درست است، ولی باید آن‌ها را

که «فراشناخت» در تعلیم و تربیت و روان‌شناسی جایگاه مهمی دارد، افزود: «براساس نتایج پژوهش‌های مختلف، اگر هوش و فراشناخت را دو مؤلفه مهم و مؤثر در پیشرفت تحصیلی و سلامت روانی در نظر بگیریم، سهم فراشناخت به مراتب بیشتر از هوش است. حتی این موضوع به یکی از مهم‌ترین ابزارهای مداخله در امور عاطفی مثل اضطراب، افسردگی و درمان بیماری‌های روانی تبدیل شده است. فراشناخت باعث می‌شود دانش‌آموزان قادر باشند با تکالیف مختلف و زمینه‌های حل مسئله ارتباط برقرار کنند.

وی با طرح این سؤال که: چگونه می‌توانیم مهارت‌های فراشناختی را در دانش‌آموزان توسعه دهیم؟ گفت: «فراشناخت همچون شناخت تابع قوانین رشد است. بچه‌های پیش‌دبستانی، دانش فراشناختی کمتری دارند و لذا فاقد توانایی فراشناختی هم هستند. فراشناخت در حدود ۱۱ سالگی شکوفا می‌شود. سیر آگاهی کودک نسبت به مؤلفه‌های فراشناختی با سیر رشد شناختی و عاطفی او رابطه مستقیمی دارد.

فراشناخت در طول زندگی هر کس به مرور در او رشد می‌کند. دانش‌آموزان دانش و مهارت‌های فراشناخت را به‌طور خودانگیخته از والدین، همسالان و معلمان می‌گیرند. شناخت ویژگی‌های خود، اولین بخش است که کودک با آن آشنا می‌شود. خود یا خویشستن ملموس‌ترین بخش دنیای واقعی است.»

رئیس پژوهشکده تعلیم و تربیت در ادامه با طرح این موضوع که ما نمی‌توانیم فراشناخت را جزئی از فرایند عادی رشد شناختی به حساب بیاوریم، تأکید کرد: «اگر فراشناخت جزئی از فرایند عادی رشد شناختی است، چرا برخی افراد با وجود طی کردن مدارج علمی بالا، مهارت‌های فراشناختی ضعیفی دارند؟ بنابراین آموزش و پرورش باید در این زمینه

درک کرد و حرف‌های آن‌ها را شنید. یکی از مشکلات مهم ما این است که دانش آموزان و نوجوانان را به‌عنوان یک موجود صاحب کرامت، با عزت و دارای شعور نمی‌بینیم. در نظام فرهنگی ما، آن قدر که بر احترام دانش‌آموز به معلم یا احترام فرزندان به والدین تأکید می‌شود، برای احترام به فرزندان و دانش‌آموزان تأکید نمی‌شود.»

وی افزود: «ما در حال حاضر با اشکال مختلف خشونت در مدارس و خانواده‌ها مواجه هستیم. منظور از خشونت، الزاماً تنبیه بدنی نیست. نگاه ما و رفتار ما خشونت‌آمیز است. الان نگاه از بالا به پایین به دانش‌آموز وجود دارد. این در شرایطی است که معلمان و اولیا در کرامت انسانی هیچ تفاوتی با دانش‌آموز ندارند. چگونه است که ما به خود اجازه می‌دهیم که عزتی برای دانش‌آموز قائل نباشیم و در عین حال از آن‌ها طلب احترام کنیم؟ مگر می‌شود از شخصی که احترام ندیده است، توقع احترام داشت؟ ما باید به جوهره انسانی دانش‌آموزان احترام بگذاریم. خودمان چگونه بزرگ شده‌ایم. اگر آینده‌نگری را از بچه‌ها بگیریم، چه به آن‌ها بدهیم؟ حضرت رسول اکرم (ص) می‌فرماید: فرزندان را مناسب زمان خودشان تربیت کنید. نظام آموزشی ما باید والدین را با تغییرات جهان از جمله فضای مجازی آشنا کند. والدین از خود سؤال نمی‌کنند که چرا فرزندان ما به جای ارتباط با آن‌ها، مدام در فضای مجازی هستند. متأسفانه هر وقت ما می‌خواهیم مشکلات فرزندان و دانش‌آموزان را بررسی کنیم، عوامل و ریشه آن‌ها را در بیرون می‌بینیم. در صورتی که لازم است به یک رشته از عوامل درونی هم فکر کنیم و دقت کنیم که چقدر از مشکلات دانش‌آموزان

ریشه در نوع رفتار و برخورد ما دارد؟ والدین نگران مشکلات فرزندانشان هستند، اما به جای پاسخ دادن به چرایی این مشکلات، فرزندانشان را محدود و محروم می‌کنند؛ در صورتی که نوجوانان راه‌های زیادی برای گریز از این محدودیت‌ها دارند. با محدود و محروم کردن بچه‌ها، راه‌های تقلب، دروغ، خیانت و... را به فرزندانمان می‌آموزیم.»

دکتر فریدونی در پایان گفت: «بهترین سبک تربیتی، مهر و محبت همراه با اقتدار است.

اهمیت سواد رسانه‌ای در خانواده و رژیم تلویزیون برای دانش‌آموزان

دکتر مریم جلالی مدیر گروه خانواده و فرهنگ شبکه دو سیمای جمهوری اسلامی ایران سخنران بعدی این همایش بود. موضوع بحث ایشان، «اهمیت سواد رسانه‌ای در خانواده و رژیم تلویزیون برای دانش‌آموزان بود.»

وی در ابتدای سخنانش گفت: «وقتی بحث تربیت فرزندان می‌شود، ما فقط از خانواده و مدرسه صحبت می‌کنیم و نقش رسانه‌ها مورد غفلت قرار می‌گیرد.»

وی در ادامه به تعریف سواد رسانه‌ای (Media Literacy) اشاره کرد و گفت: «سواد رسانه‌ای در یک تعریف بسیار کلی عبارت است از یک نوع درک متکی بر مهارت که براساس آن می‌توان انواع رسانه‌ها و انواع تولیدات آن‌ها را شناخت و از یکدیگر تفکیک و شناسایی کرد. به زبان ساده، سواد رسانه‌ای مثل یک رژیم غذایی است که هوشمندانه مراقب است که چه موادی برای خوردن مناسب هستند و چه موادی مضر؛ یعنی چه چیزی را باید مصرف کرد و چه چیزی را نه؛ و یا اینکه

میزان مصرف هر غذا بر چه مبنایی باید استوار باشد. سواد رسانه‌ای می‌تواند به مخاطبان رسانه‌ها بیاموزد که از حالت انفعالی و مصرفی خارج شده و به حالت متقابل و فعالانه‌ای وارد شوند که در نهایت به نفع خود آنان باشد. به دیگر سخن، سواد رسانه‌ای کمک می‌کند تا از سفره رسانه‌ها به گونه‌ای هوشمندانه و مفید بهره‌مند شویم.»

دکتر جلالی سپس به انواع رویکرد در استفاده از رسانه‌ها اشاره کرد و افزود: «ما سه نوع رویکرد در برخورد با رسانه‌ها داریم:

رویکرد خوشبینانه، که بر مزایا و فرصت‌های رسانه‌ها تأکید دارد و موضع آن انفعالی است.

رویکرد بدبینانه، که صرفاً بر تهدیدها و آسیب‌های رسانه تأکید دارد و موضع آن حذفی است.

رویکرد واقع‌بینانه، که هم فرصت‌ها و هم تهدیدها را در نظر می‌گیرد. این دیدگاه مبتنی بر سواد رسانه است. مدیران رسانه و اولیای مدارس و خانواده باید هم فرصت‌ها و هم تهدیدهای رسانه‌ها را بدانند و باید برای استفاده از رسانه‌ها برنامه‌ریزی کنند.

خانم دکتر قدسی احقر رئیس پژوهشکده خانواده و مدرسه، ضمن تشریح اهداف همایش، اظهار داشت: «در دو دهه گذشته، شرایط اجتماعی و انسانی در جهان به شدت دگرگون شده است. این دگرگونی‌ها از یک طرف، تغییرات بنیادینی در سطوح خانواده، همسالان و دوستان و از طرف دیگر روش‌های تعلیم و تربیت و سبک‌های زندگی ایجاد کرده و توانایی‌های سازشی را تحت تأثیر قرار داده است.»

وی افزود: «نوجوانان و دانش‌آموزان در مواجهه با این تغییرات با مشکلات متعددی روبه‌رو می‌شوند که ابعاد آن برای بسیاری از خانواده‌ها و مسئولان ناشناخته است. بر همین اساس پژوهشکده خانواده و مدرسه در صدد برگزاری این همایش برآمد تا این تغییرات از دیدگاه صاحب‌نظران و متخصصان مورد بررسی قرار گیرد.»

شایان ذکر است این همایش در تاریخ هفدهم اسفندماه ۱۳۹۴ برگزار شد.

دکتر احقر:
دگرگونی‌های
اجتماعی
و انسانی،
تغییرات
بنیادی
در سطوح
خانواده،
همسالان
از یک طرف
و روش‌های
تعلیم و تربیت
و سبک‌های
زندگی
از طرف
دیگر ایجاد
کرده است
و توانایی
سازشی را
تحت تأثیر
قرار داده
است

